

INFORMĀCIJU SISTĒMU NOZĪME SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBĀ THE ROLE OF INFORMATION SYSTEMS IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

Autore: **Sabīne ANDREJEVA**, e-pasts: sabineandrejeva@inbox.lv
Zinātniskā darba vadītāja: **Sandra EŽMALE**, Dr.oec., e-pasts: sandra.ezmale@rta.lv

Abstract: *Social entrepreneurship promotes not only business development but also solves social problems. In order to promote the development of social enterprises, organization needs to use information systems. By using information systems effectively, organization can, for example, reach a wider range of consumers, establish cooperation with other companies or explore market competition. The aim of the research is to evaluate the role of information systems in the development of social entrepreneurship.*

Keywords: *social entrepreneurship; social enterprise; information system; e-commerce.*

Ievads

Mūsdienās informācijas sistēmām (IS) ir būtiska nozīme gan uzņēmumu attīstībā un aktualizēšanā, gan iekšējo procesu veikšanā. Arī sociālā uzņēmējdarbība, kas visbiežāk savu darbību veic kā sociālie uzņēmumi pielieto informācijas sistēmas. Publiskas informācijas sistēmas sociālās uzņēmējdarbības attīstībā tiek saistītas ar elektronisko komerciju.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot un izpētīt informāciju sistēmu sniegtās priekšrocības sociālās uzņēmējdarbības attīstībā. Pētījuma mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi uzdevumi: izpētīt sociālās uzņēmējdarbības jēdzienu un būtību, analizēt kā informācijas sistēmas tiek pielietotas sociālajā uzņēmējdarbībā, kā arī apkopot informāciju, kādas publiskas informācijas sistēmas izmanto Latvijā reģistrētie sociālie uzņēmumi.

Pētījumā izmantotās metodes: monogrāfiskā, jeb aprakstošā, loģiski konstruktīvā metode.

Sociālās uzņēmējdarbības jēdziens un tā būtība

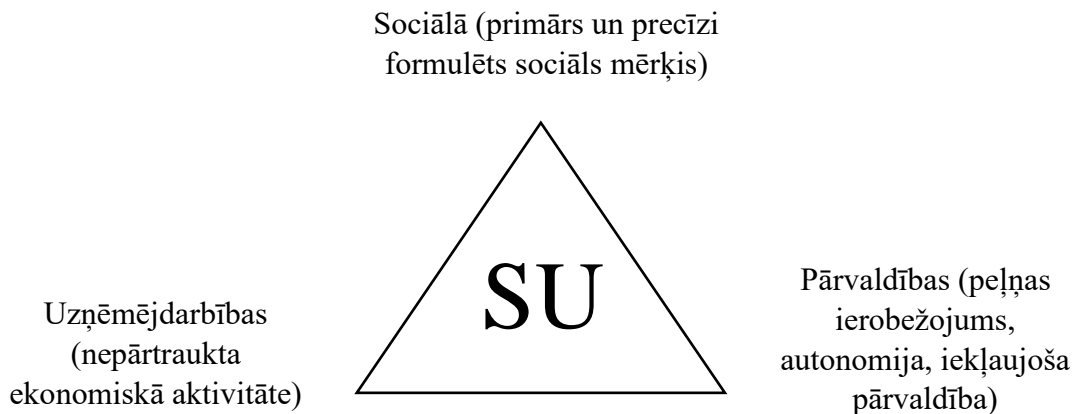
Mūsdienās sociālo uzņēmējdarbību virza kā procesu, kad tiek ražotas preces un sniegti pakalpojumi ar mērķi risināt vides un sociālas problēmas. Atšķirībā no tradicionālās uzņēmējdarbības, sociālās uzņēmējdarbības galvenais mērķis nav maksimāla peļņas gūšana. Līdz ar to ir svarīgi uzsvērt, ka sociālās uzņēmējdarbības formas var būt dažādas, tomēr mūsdienās, lielākoties sociālās uzņēmējdarbības veicēji pozicionējas kā sociālie uzņēmumi.

Pasaulē un Eiropā nav vienprātības, kā definēt sociālās uzņēmējdarbības jēdzienu. Visbiežāk, katrs atsevišķi, tiek analizēti sociālās uzņēmējdarbības elementi – sociālā uzņēmējdarbība (process), sociālais uzņēmums (saimnieciska vienība) un sociālais uzņēmējs (indivīds). [6] J. G. Dīzs (*Dees*) sociālo uzņēmēju raksturo kā pārmaiņu aģentu, kas darbojās saskaņā ar misiju - sociālās vērtības radīšanu un uzturēšanu. [3] L. Dobeļe (*Dobeļe*) sociālo uzņēmumu raksturo kā saimniecisku vienību, kas dibināta ar mērķi radīt sociālo vērtību sabiedrībā, uzņēmumā nodarbinot sociāli jutīgas sabiedrības grupas, vai nodrošinot tām pakalpojumus. [4] Sociālie uzņēmēji bieži vien tiek salīdzināti ar novatoriem, jo tie meklē jaunus risinājumus sociālo mērķu sasniegšanai.

Sociālo uzņēmējdarbību un sociālo uzņēmumu veido 3 komponenti:

- 1) Ekonomiskā un uzņēmējdarbības dimensija, kas liecina, ka uzņēmums veic komerciālas darbības, pārdodot precis vai pakalpojumu un konkurējot tirgū;
- 2) Sociālā dimensija, kas saistīta ar ieguldījumu sabiedrībā;
- 3) Līdzdalības dimensija, kas nodrošina kopienas īpašumtiesību izaugsmi.

Komponentes tiek atainotas 1. attēlā.

1.attēls. **Sociālās uzņēmējdarbības komponentes** [1]

Lai gan sociālo uzņēmumu galvenais mērķis ir vides un sociālo problēmu mazināšana, šo mērķu sasniegšanai tiek izmantoti dažādi tradicionālie uzņēmējdarbības risinājumi. Lai sasniegtu primāro mērķi, nepieciešams panākt uzņēmuma ilgtspējīgu attīstību, iegūto peļņu atkārtoti investējot uzņēmuma darbībā.

Autore piekrīt un atbalsta sociālās uzņēmējdarbības un sociālā uzņēmuma mērķus un darbības, kuri risina sociālas un vides problēmas, mazina nabadzību, uzlabo ekonomisko situāciju, kā arī palīdz sociāli neaizsargātiem un vājiem cilvēkiem. Risinot minētās sociālās problēmas, kas skar ne tikai vienu indivīdu, bet visu sabiedrību kopumā, paaugstinās valsts labklājības līmenis un uzlabojas dzīves kvalitāte.

Lielu lomu sociālās uzņēmējdarbības attīstībā un aktualizēšanā “spēlē” informācijas sistēmas. Tās gluži tāpat kā tradicionālajiem uzņēmumiem nodrošina efektīvu saimnieciskās darbības īstenošanu.

Informācijas sistēmas pielietojums sociālās uzņēmējdarbības attīstībā

IS ietver dažādas informāciju tehnoloģijas, piemēram, programmatūras, datubāzes, sakaru sistēmas, internetu, datorus, mobilās ierīces un daudz ko citu, kas savstarpējā mijiedarbībā veic noteiktas funkcijas. IS darbība, sistēmas izstrāde, ieviešana, izmantošana un uzturēšana ir piemērota dažādu dalībnieku, piemēram, indivīdu, grupu, organizāciju un sabiedrības kopumā vajadzībām un prasībām, lai īstenotu izvirzītos mērķus.

Jēdzienam “informācijas sistēmas” nav vienota definējuma, bieži vien šo vārdu salikumu uzskata par pašsaprotamu. IS var raksturot kā aparatūras, programmatūras un telekomunikāciju tīklu kombināciju, kuras tiek veidotas un izmantotas, lai iegūtu, apkopotu un izplatītu datus. Kā arī IS ir vienota komponente, kas savstarpēji mijiedarbojoties iegūst, apstrādā, uzglabā un izplata informāciju, lai atbalstītu lēmumu pieņemšanu, koordināciju, kontroli, analīzi un vizualizāciju organizācijās. [2]

Mūsdienās pielietojot informācijas sistēmas ir iespējams aktualizēt svarīgas tēmas sabiedrībā, kā arī pārdot sev vēlamo preci vai pakalpojumu. Lai attīstītu sociālo uzņēmējdarbību, nepieciešams nepārtraukti informēt sabiedrību par sociālās uzņēmējdarbības pozitīvajām pārmaiņām. Sociālie uzņēmumi saimnieciskās darbības attīstībai izmanto tādas informācijas sistēmas, kā mājaslapas, tiešsaistes veikalus, sociālos tīklus un citas platformas. Saimnieciska darbība šādās vietnēs tiek uzskatīta par elektronisko komerciju (e-komerciju). E-komercija tradicionālā izpratnē ir pārdošana internetā, tomēr tā ir daudz plašāka nozare. E-komercija ir preces vai produkta izplatīšana, pārdošana, pirkšana, mārketinga kampaņu īstenošana, izmantojot informācijas sistēmas. Tā ietver elektroniskus naudas pārskaitījumus,

datu apmaiņu, automatizētas pārvaldības sistēmas, u.c. [7] Izmantojot informācijas sistēmas sociālais uzņēmums gūst vairākas priekšrocības. Tā, sociālā uzņēmuma iekšējā vidē:

- 1) tiek samazinātas izmaksas;
 - 2) tiek nodrošināta efektīvāka datu uzglabāšana un apkopošana;
 - 3) uzlabojas uzņēmuma darbības procesi, piemēram, piegādes ķēdes, krājumu uzskaitē, ražošana u.c.
 - 4) uzlabojas uzņēmuma iekšējā informācijas un lēmumu pieņemšanas apmaiņa.
- Savukārt sociālā uzņēmuma ārējā vidē:

- 1) izmantojot e-komercijas platformas, sociālais uzņēmums var sasniegt patērētājus visā pasaulē, kā arī dot iespēju patērētājam iegādāties produktus ar pievienoto vērtību;
- 2) sociālais uzņēmums var sadarboties ar citiem uzņēmumiem;
- 3) sociālais uzņēmums var izvērtēt tirgus konkurenci gan starp sociālajiem, gan tradicionālajiem uzņēmumiem;
- 4) izmantojot informācijas sistēmas, uzņēmums var sasniegt potenciālās mērķgrupas;
- 5) ir iespējams efektīvi veikt mārketinga darbības.

Informācijas sistēmu pielietojums Latvijā

Laika posmā līdz 2021. gada aprīlim Latvijā kopumā ir reģistrēti 187 sociālie uzņēmumi, no kuriem aktīvi ir 172. Autore 1. tabulā apkopo cik daudzi no aktīvajiem sociālajiem uzņēmumiem izmanto publiskas informācijas sistēmas, kas nodrošina uzņēmuma saimniecisko darbību, vai informē esošos un potenciālos klientus par uzņēmuma darbību.

1. tabula

Informāciju sistēmu pielietojums sociālajos uzņēmumos Latvijā [5]

Informācijas sistēmu pielietojums sociālajos uzņēmumos	Skaitis
Informatīva mājaslapa	61
Mājaslapa, kurā iespējams pieteikt pakalpojumu	13
Mājaslapa un internetveikals	11
Sociālie tīkli	98

Laika posmā līdz 2021. gada aprīlim, 98 sociālajiem uzņēmumiem ir izveidots sociālo tīklu konts. Lielākoties sociālo tīklu konts ir veidots “Facebook” platformā, mazāk “Instagram” “LinkedIn” un “Youtube”. Autore statistikā iekļāva uzņēmumu, ja tam sociālo tīklu konts ir vismaz vienā no uzskaitītajām vietnēm. 61 sociālajam uzņēmumam ir informatīva mājaslapa, bet 13 uzņēmumiem, mājaslapa darbojas ne tikai informatīvos nolūkos, bet tajā ir iespējams pieteikt vēlamo pakalpojumu. 11 sociālajiem uzņēmumiem ir izveidots internetveikals, kurā tiek pārdotas preces.

Veidojot uzņēmuma mājaslapu vai internetveikalu nepieciešams izvēlēties domēnu un domēna paplašinājumu. Domēna paplašinājumu ieteicams izvēlēties atbilstoši uzņēmuma darbībai, specifikācijai vai klientu lokam. Autore 2. tabulā apkopo sociālo uzņēmumu domēnu paplašinājumus.

Sociālo uzņēmumu domēnu paplašinājumi

Domēna paplašinājumi	Skaitis
.lv	67
.com	7
.info	1
.eu	7
.org	2
.fit	1

67 sociālie uzņēmumi izvēlas .lv domēna paplašinājumu, šo domēnu iesaka izvēlēties, ja uzņēmums vai tā potenciālais klients nāk no Latvijas. Domēnu .com un .eu ir izvēlējušies 7 uzņēmumi, visbiežāk šādu domēnu izvēlas uzņēmumi, kas darbību veic starptautiskā mērogā. Pārējie uzņēmumi ir izvēlējušies mazāk populārus domēnu paplašinājumus.

Kopumā var uzskatīt, ka mazliet vairāk kā puse no reģistrētajiem uzņēmumiem savas darbības popularizēšanai izmanto informācijas sistēmas. Lielāks pieprasījums ir sociālo tīklu vietnēs, to varētu skaidrot gan tādēļ, ka nav nepieciešamas vai ir zemas uzturēšanas izmaksas, gan arī iespējams sasniegt plašu auditoriju. Kā arī sociālie uzņēmumu Latvijā lielākoties pozicionējas uz vietējo tirgu. Autoresprāt, informāciju sistēmu pielietojums sociālo uzņēmumu darbībā ir mazāk pieprasīts, kā bija gaidīts.

Secinājumi

Sociālie uzņēmumi savu saimniecisko darbību var veikt gluži tāpat kā citi tradicionālie uzņēmumi ar galveno priekšnosacījumu, ka primārais mērķis ir vides un sociāli ekonomisko problēmu risināšana. Sociālie uzņēmumi darbības attīstībai var izmantot tādas pašas informācijas sistēmas un rīkus, kā citas uzņēmējdarbības formas. Izmantojot e-komercijas platformas sociālajam uzņēmumam ir lielākas iespējas sasniegt patērētāju ne tikai savas valsts robežās, bet arī starptautiski, kā arī sadarboties ar citiem uzņēmumiem.

Latvijā līdz 2021. gada aprīlim aktīvi ir 172 sociālie uzņēmumi un no tiem tikai 98 izmanto sociālo tīklu platformas. Mazāk kā puse – 61, ir izveidota informatīva mājaslapa, un tikai 11 uzņēmumiem ir izveidots tiešsaistes veikals. Sociālie uzņēmumi Latvijā lielākoties savu darbību veic vietējā mērogā. Autoresprāt, sociālie uzņēmumi Latvijā pilnvērtīgi neizmanto informācijas sistēmu sniegtās priekšrocības.

Summary

Currently, the concept of social entrepreneurship has no single explanation; it is used indicating to the different principles and forms of entrepreneurship. In general, the main aim of social entrepreneurship is to solve social and environmental goals, ensuring some benefit for society.

In today's world of information systems, social entrepreneurs also need to adapt and develop. Using information systems, a company can improve its internal business processes. In order for a company to develop and promote itself to customers, it needs to use the opportunities provided by the e-commerce information system. By applying information systems a company can reach consumers worldwide and develop its operations internationally.

Social enterprises in Latvia make relatively little use of the advantages provided by the information system; in general, slightly more than half of the registered social enterprises use one of the e-commerce platforms. Social enterprises in Latvia mostly operate locally.

According to the author, social enterprises in Latvia do not fully use the advantages provided by the information system.

Literatūra

1. Andrejeva, S. (2019). Sociālā uzņēmējdarbība Latvijā. Sk. Internetā (14.04.2021.) file:///C:/Users/User/Desktop/inovaciju%20vadiba%20rta/3.%20kurss/bakalaura%20darbs/Andrejeva_Sabine_sa16031.pdf
2. Bourgeois, D. (2019). Information Systems for Business and Beyond. Sk. Internetā (14.04.2021.) <https://online.flippingbook.com/view/373862/2/>
3. Dees, J. G. (1998). The Meaning of “Social Entrepreneurship”. Sk. Internetā (14.04.2021.) https://www.academia.edu/7911863/The_Meaning_of_Social_Entrepreneurship
4. Dobeļe, L. (2013). Sociālās uzņēmējdarbības attīstības iespējas Latvijā. Sk. Internetā (14.04.2021.) https://lufb.llu.lv/disertacijas/entrepreneurship/LasmaDobele_promocijas_darbs_2014_LLU_ESAF.pdf
5. Labklājības ministrija (2021). Sociālo uzņēmumu reģistrs. Sk. Internetā (14.04.2021.) <https://www.lm.gov.lv/lv/socialo-uznemumu-registrs>
6. Mair, J., Marti, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction. Sk. Internetā (14.04.2021.) https://www.researchgate.net/publication/222436408_Social_Entrepreneurship_Research_A_Source_of_Explanation_Prediction_and_Delight
7. Yadiati, W. (2019). The role of information technology in e-commerce. Sk. Internetā (14.04.2021.) <https://www.ijstr.org/final-print/jan2019/The-Role-Of-Information-Technology-In-E-commerce.pdf>